

TWEE VAAK GETMITEERDE BENAMINGEN IN DE PIJPENWERELD

door Jos Engelen

ENDOSMOSE

Het begrip *endosmose* komt uit de biologie en houdt in: het overgaan van een vloeistof door een wand naar binnen.

In zijn *PIJPELIJNTJES*, jaargang 7, nr. 2 uit 1981 geeft Don Duco een verklaring voor *la terre blanche endosmoïde*: "Bij deze groep hoort ook de *terre blanche endosmoïde*, een kleisoort gelijk aan de terre blanche. Van deze kleisoort maakte men de pijpen met de dunne stelen en de fijnere koppen, zoals de *Aristophanes*. Deze soort pijpen was kwetsbaarder dan de très-blanches en de extra-blanches, maar rookte sneller door. Het woord "endosmoïde" is een neologisme en was slechts bedoeld om op de pijproker indruk te maken.

In een advertentie van Gambier uit de tweede helft van de negentiende eeuw lezen we dat het principe van de "endosmose" tot doel heeft door te dringen in de moleculaire tussenruimtes van de gezuiverde witte klei. Zij zorgt ervoor dat de wrange, droge, aardachtige geur die nieuwe pijpen hebben, verdwijnt en verandert in een zachte smaak. De endosmose zorgt tevens voor een fraaie donkere kleur bij het doorroken. Voor wie niet weet dat het woord endosmose geen betekenis heeft, klinkt de toelichting zeer aannemelijk." (afb. 1)

Hier moet worden opgemerkt, dat Don Duco bedoelt te zeggen, dat het woord endosmose geen betekenis heeft voor wat betreft het in- en doorroken van een kleipijp.

Overigens geeft deze advertentie of *waarschuwing voor rokers* van J. Gambier à Paris hierop nog een volgende toevoeging: de merkimitaties dragen namen als AMBIER, AMERIE, ANNIER, etc.

afb. 1

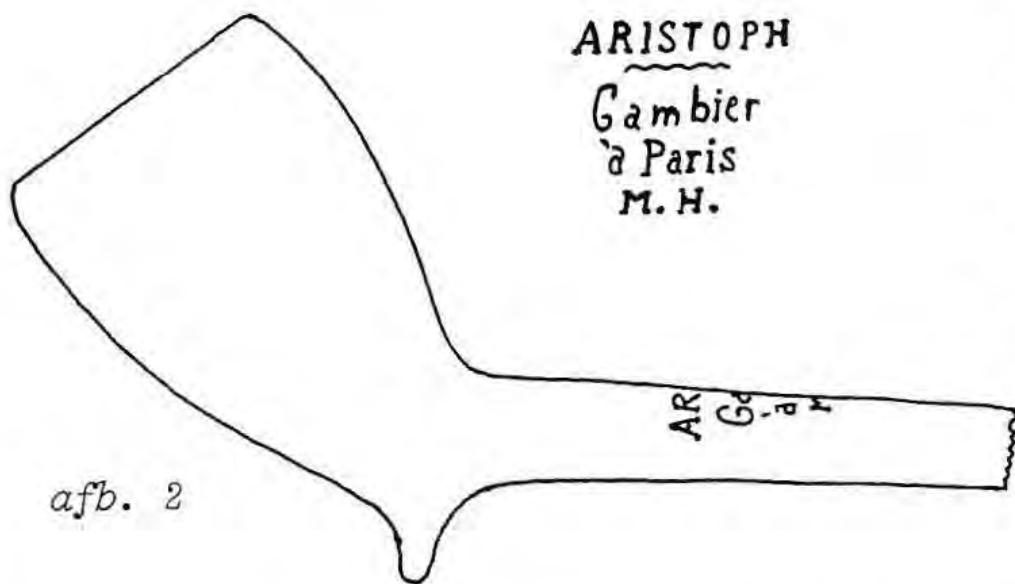
AVERTISSEMENT AUX FUMEURS

PIPES ARISTOPHANES TERRE ENDOSMOÏDE
DE J. GAMBIER, A PARIS

Le principe de l'endosmose a pour effet de faire pénétrer dans les interstices moléculaires de la terre blanche épurée une préparation qui fait complètement disparaître le goût âcre, sec, terreux que l'on sent aux pipes neuves, les rend douces, donne un cu-lottage très noir et les empêche de monter.

Pour éviter les contrefacteurs qui cherchent à imiter la marque **Gambier** par de grossiers trompe-l'œil, tels que: AMBIER, AMERIE, ANNIER, etc., etc.; les fumeurs sont prévenus que toutes les pipes **Gambier**, fabriquées avec cette terre et par ce procédé, porteront sur les tuyaux l'ab-régé du mot ARISTOPHANE et la marque comme ci-contre

ARISTOPH
—
Gambier
à Paris
M X H



Alle Gambier-
pijpen die van
deze klei ge-
maakt zijn,
dragen op de
stelen de af-
korting van
het woord
Aristophane en
het in de ad-
vertentie af-
beelde merk.
Het hierbij
afgebeelde
Gambierfrag-

ment vertoont dit "merk" inderdaad op de steel. (afb. 2) (Coll. J.E. nr. 1199)

ASBESTOS

Don Duco (*PIJPELIJNTJES* jaargang 5, nr. 2 uit 1979) schrijft de eer van het patent Asbestos als vinding toe aan A. de Bevere in Kortrijk. Dit nieuwe materiaal genoot in de 19e eeuw in België grote populariteit. (afb. 3, voorbeeld van een Asbestospijp uit de catalogus A. de Bevere)

Asbest is een vezelachtig materiaal, gebruikt als onbrandbare beschutting tegen hitte. Een vrij logische keuze derhalve om dit begrip en materiaal aan te wenden bij de pijpenfabricage. En niet alleen bij de firma De Bevere!

In de navolgende reclamefolders (afb. 4 en 5), "catalogus" (afb. 6, 7 en 8) en prijsopgave (afb. 9) doet de firma Jackson uit Birmingham in 1905 een duidelijke poging de uitvinding van dit patent naar zich toe te halen en de overige fabrikanten die hiermee schermden, als merkvervalsers aan te duiden.

PIPES ASBESTOS — ASBESTOS PIJPEN
Qualité supérieure (noires) — Eerste kwaliteit (zwarte)



afb. 3

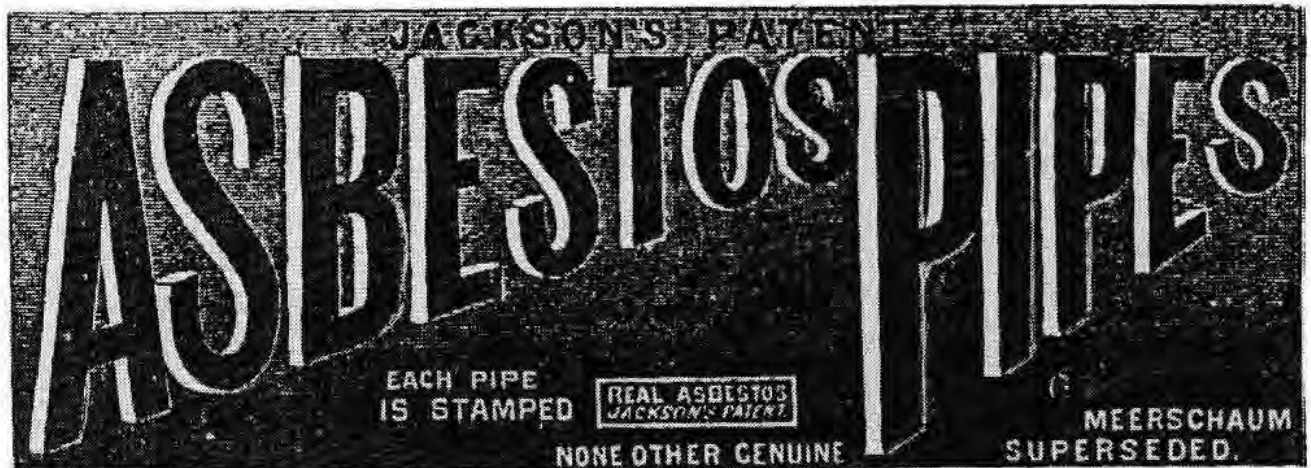
Dublin n° 1 — Dublin n° 1

DIPLOMA of MERIT & MEDAL,
INTERNATIONAL
ELECTRICAL EXHIBITION,
EDINBURGH, 1890.

DIPLOMA OF MERIT |
ROYAL
MILITARY EXHIBITION,
CHELSEA, 1890.

FIRST-CLASS MEDAL & DIPLOMA
OF MERIT.
INTERNATIONAL EXHIBITION,
BIRMINGHAM, 1890.

THE ORIGINAL



Chemically, Asbestos, like Meerschaum, is a Silicate of Magnesia. Meerschaum, being clay, is easily broken, Asbestos, a flexible fibre difficult to break, as great an absorbent, equally light as the finest Meerschaum, and

SEVENTY-FIVE PER CENT. CHEAPER.

The Asbestos Pipe is light in the mouth, is easily cleaned, cannot be burned, draws the freest of any pipe, and smokes cool, dry, and free, even when used many times in quick succession.

To prevent the obnoxious oils and nicotine in the tobacco collecting on the inside of the pipe stem, which is so difficult to clean properly, the Inventor inserts in the stem an Asbestos Brush, which, being an absorbent, and very intricate, effectually draws in all moisture, and prevents any particle of matter reaching the mouthpiece.

This Brush is easily removed, and may be replaced by a new one, or it may be cleaned and used again. To clean the brush light a wax match, and move the brush about in the flame until the accumulation of dirt is thoroughly burnt and made quite dry, when the edge of a piece of paper will readily remove what dust may remain between the bristles. The brush will then be ready for use again, and may be served in the same way half-a-dozen times or more. The brush should not be cleaned until the pipe has been smoked some weeks

afb. 4

Vit deze folder blijkt, dat Jackson in zijn pijpen een asbestborsteltje plaatste. Dit borsteltje had de taak alles te absorberen wat zich anders aan de binnenkant van de steel zou afzetten. Het vuile borsteltje kon men met een brandende lucifer uitgloeien en daarna minstens zes keer opnieuw gebruiken.

THE ORIGINAL JACKSON'S PATENT

ASBESTOS PIPES

THE ONLY GENUINE

EACH PIPE IS STAMPED

REAL ASBESTOS. JACKSON'S PATENT.

BEWARE OF IMITATIONS.

MILLIONS HAVE BEEN SOLD.

IN order to avoid any possible misapprehension, the Jackson Asbestos Manufacturing Co. think it necessary to remind their friends and customers in Great Britain and abroad that the late Mr. Charles Jackson was the inventor of the Jackson's Patent Real Asbestos Pipe, which has attained such wide popularity in all parts of the world, and is marked—

REAL ASBESTOS.
JACKSON'S PATENT.

The Jackson Asbestos Manufacturing Co. strongly recommend all buyers to avoid cheap imitations and see that their pipe bears this trade mark, without which none are made at the Manufactory of the firm founded by Mr. Jackson many years ago.

POUR éviter tout malentendu la Jackson Asbestos Manufacturing Cie. croient necessaire de rappeler à leurs amis et clients en Grande Bretagne et à l'étranger, que feu Monsieur Charles Jackson était l'inventeur de la vraie Jackson's Asbestos Pipe, qui a atteint une si grande popularité dans toutes les parties du monde, et est marquée :

REAL ASBESTOS.
JACKSON'S PATENT.

La Jackson Asbestos Manufacturing Cie. recommande spécialement à tous les acheteurs d'éviter les imitations à bon marché, et de voir que leur pipe porte cette marque de fabrique, sans laquelle aucune n'est fabriquée à l'usine de la maison fondée par Monsieur Jackson il y a nombre d'années.

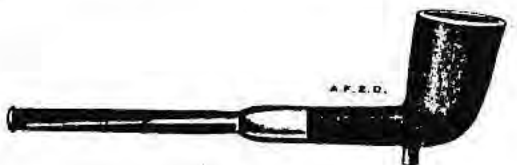
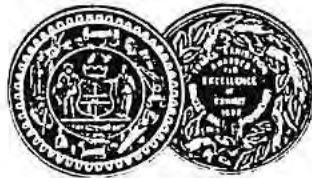
Manufactured Solely by the JACKSON ASBESTOS MFG. Co. JENKINS STREET, BIRMINGHAM, ENGLAND.
AWARDED GOLD MEDAL AND DIPLOMA OF MERIT, NATIONAL TRADES EXHIBITION, BIRMINGHAM, 1904.

afb. 5

THE ORIGINAL
JACKSON'S PATENT ASBESTOS PIPES COOL AND CLEAN.



HIGHEST AWARDS.



CIGAR HOLDER, 8/- PER DOZ.



ALWAYS STAMPED

REAL ASBESTOS.
 JACKSON'S PATENT.

CIGARETTE HOLDER, 4/- PER DOZ.



Manufactured Solely by the **JACKSON ASBESTOS MFG. Co.** JENKINS STREET, BIRMINGHAM, ENGLAND.
 AWARDED GOLD MEDAL AND DIPLOMA OF MERIT, NATIONAL TRADES EXHIBITION, BIRMINGHAM, 1904.

afb. 6

JACKSON'S PATENT **ASBESTOS PIPES** COOL AND CLEAN.



SECOND SIZE DUBLIN SHAPE.
A. 10.
8/- per dozen.

ALWAYS STAMPED
REAL ASBESTOS.
JACKSON'S PATENT.



THIRD SIZE DUBLIN SHAPE.
EXTRA-LONG STEM.
A. 20.
12/- per dozen.

ALWAYS STAMPED
REAL ASBESTOS.
JACKSON'S PATENT.



SECOND SIZE BILLIARD SHAPE.
B. 23.
8/- per dozen.

ALWAYS STAMPED
REAL ASBESTOS.
JACKSON'S PATENT.

AWARDED GOLD
MERIT, N. A. B.



SECOND SIZE UPRIGHT SHAPE.
C. 21.
8/- per dozen.

ALWAYS STAMPED
REAL ASBESTOS.
JACKSON'S PATENT.



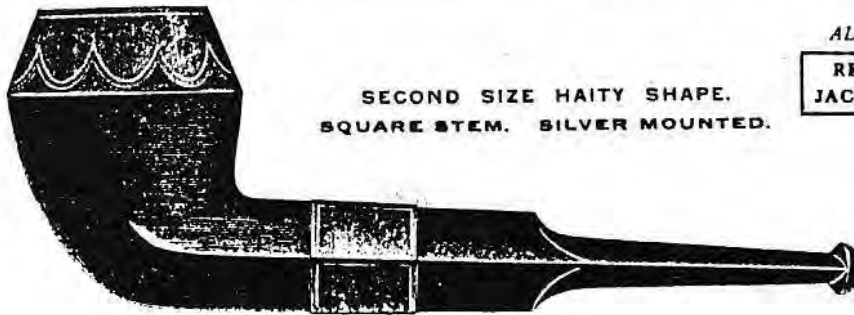
THIRD SIZE UPRIGHT SHAPE.
EXTRA-LONG STEM.
C. 45.
12/- per dozen.

ALWAYS STAMPED
REAL ASBESTOS.
JACKSON'S PATENT.

Manufactured Solely by the JACKSON ASBESTOS MFG. Co. JENKINS STREET, BIRMINGHAM, ENGLAND.

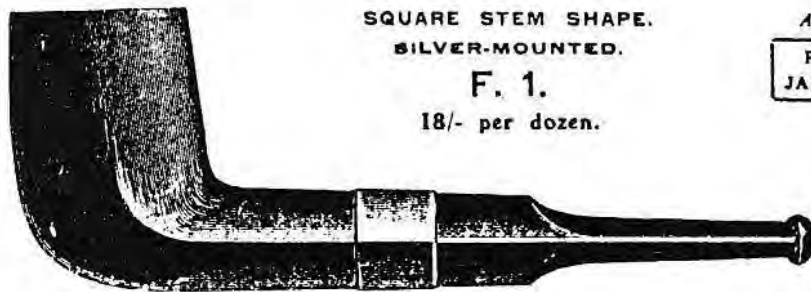
afb. 7

JACKSON'S PATENT **ASBESTOS PIPES** COOL AND CLEAN.



SECOND SIZE HAITY SHAPE.
SQUARE STEM. SILVER MOUNTED.

ALWAYS STAMPED
REAL ASBESTOS.
JACKSON'S PATENT.



SQUARE STEM SHAPE.
SILVER-MOUNTED.
F. 1.
18/- per dozen.

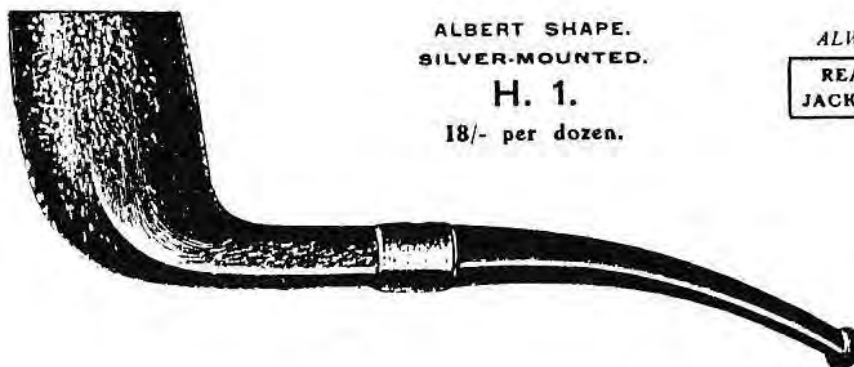
ALWAYS STAMPED
REAL ASBESTOS.
JACKSON'S PATENT.

DIPLOMA OF
EXHIBITION,
04.



OVAL STEM SHAPE.
SILVER-MOUNTED.
G. 1.
18/- per dozen.

ALWAYS STAMPED
REAL ASBESTOS.
JACKSON'S PATENT.



ALBERT SHAPE.
SILVER-MOUNTED.
H. 1.
18/- per dozen.

ALWAYS STAMPED
REAL ASBESTOS.
JACKSON'S PATENT.

Manufactured Solely by the JACKSON ASBESTOS MFG. Co. JENKINS STREET, BIRMINGHAM, ENGLAND.

afb. 8



The Jackson Asbestos Manufacturing Co.,
Jenkins Street, Birmingham.

Messrs Trunna & Bergmans,
 Pijpenfabriek. Weert, Limb. Holland.

November 25th 1905. 190

Gentlemen,

In reply to your Post Card of the 23rd inst, we beg to send you by same post an illustrated list of our Patent Real Asbestos Pipes of which we are the Original Patentee's and Sole Manufacturers, and we shall be pleased to allow you the following discounts.:-

10% off orders of One gross quantities and upwards.

12½% off orders of Five gross quantities and upwards.

15% off orders of Ten gross quantities and upwards.

Packed in Boxes of either One, Six or Twelve dozen.

Packing and Packing Cases Free of charge.

Carriage paid in England on orders of Five and Ten gross quantities.

The nett amount of One gross at 8/- per dozen is £4 - 6 - 5.

The nett amount of Five gross at 8/- per dozen is £21 - 0 - 0.

The nett amount of Ten gross at 8/- per dozen is £40 - 16 - 0.

If you send an order for Ten gross to be delivered in two 5 gross lots as required, the nett amount of each 5 gross is £20 - 8 - 0.

We can allow you an extra 2½% discount off our Pipes No A.F.I., A.F.2., A.F.I.D., and A.F.2.D. at 8/- per dozen as follows, 10% and 2½% off one gross, 12½% and 2½% off Five gross, and 15% and 2½% off Ten gross.

Hoping to receive your esteemed orders which shall receive attention.

afb. 9

Yours faithfully

Uit correspondentie-bestellingen blijkt dat ook Trumm-Bergmans uit Weert Asbestospijpen levert, en een offerte van Jackson aan Trumm uit 1905 verklaart dan ook waarschijnlijk het voorkomen van dit genre pijpen in de Trumm-Bergmans-leveringen! Wie de echte uitvinder ook geweest moge zijn, een feit is dat dit soort pijpen door meerdere fabrikanten werd vervaardigd, die ieder op hun eigen wijze merkten en hun eigen merk probeerden te beschermen. Een voorbeeld hiervan is de tekst van een reclamefolder van Wingender Frères, in het Frans en in het Nederlands:

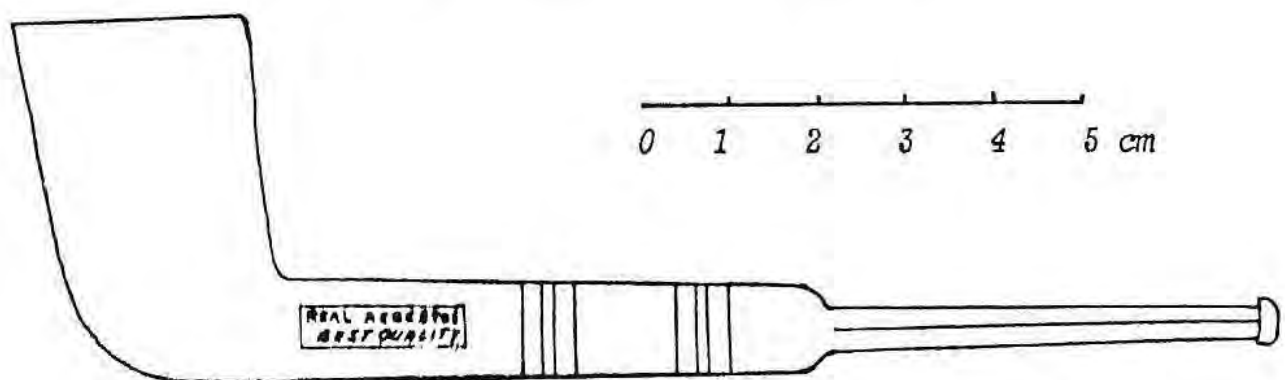
"Deze pyp, gefabrikeerd in zuiveren Italiaanschen Amiante, is van eene sterkte zonder weerga, en verbrandt niet by het rooken. De amiante (gezegd Asbest) een silicaat van magnesium zynde, juist gelyk de meerschuum, waarvan het al de eigenschappen bezit, bezorgt eene lichte pyp van goede hoedanigheid, die den tabak al zynen goeden reuk laat behouden. Men behoeft slechts deze pyp met een stuk stof te wryven opdat zy haren glans herneme en immer nieuw schyne. Elke rooker moet zich deze nette, gemakelyke pyp aanschaffen, welke byzonderlyk gefabrikeerd is om de nicotien en andere wrangheden van den tabak tegen te houden. Eischt op de steel het merk WF a C!"

De aanduiding REAL ASBESTOS MANUFACTURING die de Franse van de Nederlandse tekst scheidt, lijkt qua vignet sterk op dat van Jackson.

Als laatste beelden we een Asbestospijp af, waarvan de herkomst onbekend is. (afb. 10). Ook hier net zoals bij Jackson een transfer met als tekst: REAL ASBESTOS

BEST QUALITY

De kop is gitzwart, het kunststofroer zit met een metalen - aluminium-zilverkleurig - tussenbuisje aan de kop. Over het metaal lopen twee rode banden. (Coll. J.E. nr. 1810)



afb. 10